

נוביני קרקובסקיה **Nowiny Krakowskie**

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
 Związek Krakowian w Izraelu
 Association of Cracowians in Israel

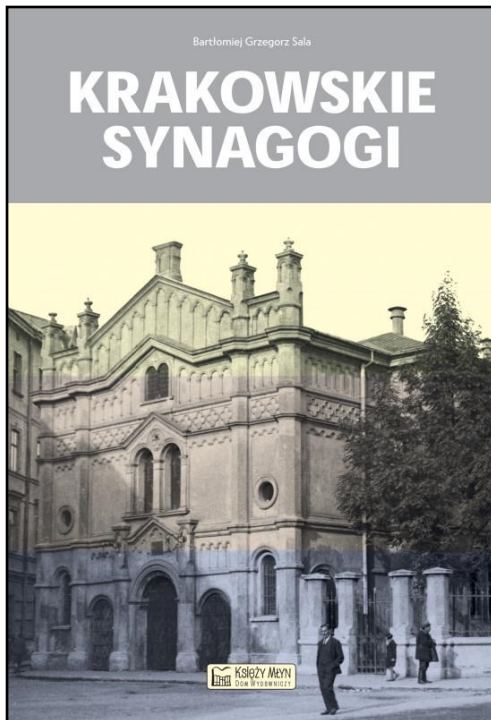

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
 רח' הנוריות 31, הרצליה, 4672630
cracowassociation@gmail.com
 טלפון: 09-9579540, פקס: 054-4436366
www.cracow.org.il
www.facebook.com/groups/cracowassociation
 בנק איגוד סניף 079 חשבון 2167/89

גליון 176 אוקטובר 2021 חשוון תשפ"ב

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

ספר נוסף על בתי הכנסת של קרקוב

אל הרשימה הארוכה של ספרים
 ואלבומים הרואים אור על יהודי
 קרקוב ותולדותיהם התווסף ספר
 נוסף Krakowskie Synagogi
 (=בתי הכנסת של קרקוב) מאת
 Bartłomiej Grzegorz Sala.
 המחבר סוקר את 13 בתי כנסת
 שהוקמו בקרקוב מהמאה ה-14 ועד
 תחילת המאה ה-20, אחדים ידועים
 יותר וחלקם ידועים פחות.

הספר אינו עוסק רק בבניינים, בפרטים
 ארכיטקטוניים ובריהוט, אלא מתעכב
 על התרבות שיצרו היהודים, מנהגיהם
 וחיי היום-יום שלהם.

המחבר, היסטוריון ואתנולוג, מוסיף
 גם את האגדות שרווחו בקהל,
 הטקסים והמנהגים, המסורות ואפילו
 המריבות. זהו עוד נסיון להנגיש את
 עולמם לשעבר של יהודי קרקוב, עולם
 עשיר ומגוון שנגדע על ידי הכיבוש
 הגרמני.

פתיתים,

מה הקשר בין השחקן הבריטי
 המפורסם, **סר פיטר יוסטינוב**,
 וקרקוב?

מסתבר שסבו של השחקן,
 הברון פלאטו פון אוסטינוב
 נישא ביפו למגדלנה האל
 שנולדה באתיופיה. אביה של
 מגדלנה, מוריץ האל היה יהודי
 מקרקוב שהתנצר בהשפעת
 מסיונרים כנראה ממסדר
 קרישונה. אמה של מגדלנה
 היתה אתיופית ממוצא מעורב,
 גרמני-אתיופי.

לזוג, פלאטו ומגדלנה, נולדו
 חמישה ילדים והבכור, יונה פון
 אוסטינוב, הוא אביו של
 השחקן הידוע.

§ § §

משה אשל מספר מזיכרונותיו
 על קן "השומר הצעיר" ששכן
 ברחוב דיטלה 44, בדירה גדולה
 שפנתה לרחוב סטרדום.

בדירה התגוררו מספר אנשים
 בוגרים ובאולם נערכו מפגשי
 הנוער. באותו בניין היה גם
 קונסרבטוריון. משה ומשפחת
 דודו התגוררו בבניין אחרי
 המלחמה.

"נערה"

קרקוב. מבנים כבירים, מלאי הוד,
 שערים כבדים, ארמון שקוברים בו
 משוררים ומלכים, פירזולים מעשה
 שבכה, חדרי מדרגות אפלים, חצרות
 פנימיות ובאר עגולה במרכזן, מנעולים,
 כרכרות, חלונות, סורגים, תיאטרות,
 מוזיאונים, גנים, שדרות של עצי ערמון
 הפורחים באביב בפריחת פמוטות
 לבנים, שיהיו ללילך סגולים, המפיצים
 ריח מתוק שעדיין לא היה עצוב כל כך,
 כרכרות שחורות רתומות לסוסים.

כרכרה כזאת הסיעה את אמא שלי
 ואת אבא שלי ואותי כשהייתי עדיין
 בבטנה של אמא שלי, לבית היולדות
 החדש, האלגנטי ביותר בקרקוב,
 ברחוב גרנצרסקה.

שם נולדתי.

כנסיות, מבנים אדירים, מפתים
 ומפחידים כאחד, אטומים, חמורים
 וכבדים, אפילה רוויה בניחוח קטורת,
 אלומות אור צבעוניות המסתננות
 מבעד לוויטראז'ים בצבעי אבנים טובות
 - אודם, ספיר, אזמרגד וטופז.

ריחם הכבד של הנרות המטפטפים
 הרבה מאד טפטופים.

הפסלים - מריה, מלכת פולניה הדווייה,
 העגומה, הרחומה, שיודעת מה היה,
 מה הווה ומה יהיה. האם השכולה
 היפה, הצעירה, בתולה לעד. מה זה
 בתולה? שמלתה הצחורה מחפה את
 כפות רגליה השמימיות הניצבות על
 סער צהוב.

איך היא לא נופלת? כה יציבה באבלה.

אלונה פרנקל

"נערה", תל אביב 2009 עמ' 63

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
 מברך את

פרופ' חנוך גוטפרינד

על קבלת דוקטור לשם כבוד

**מהאוניברסיטה החופשית של
 ברלין.**

בהענקת פרס זה מכבדת מחלקת
 הפיזיקה של האוניברסיטה
 החופשית של ברלין את הישגיו
 המדעיים יוצאי הדופן של פרופ'
 חנוך גוטפרינד.

האקציה ב-28 באוקטובר 1942

דבורה הנפלד, בספרה **"אלוהים, איפה היית?"** כותבת על האקציה השנייה בגטו קרקוב, אקציה ה-28 באוקטובר 1942, וכך היא מתארת את ההתרחשויות הנוראות: **"אחרי האקציה של יוני 1942 קטן מספר תושבי הגטו והגרמנים הכריזו מיד על צמצום שטח הגטו. לפי הצו החדש היה הבית שבו גרנו מחוץ לגטו. הוכרחנו איפוא לפנות את הדירה ולמצוא דירה חדשה. עברנו לדירת שני חדרים ומטבח ברחוב ינובסקה וולה 15, בקומה השנייה. בחדר אחד הצטופפו סבתא, אמא, אחותי ואני ובחדר השני הצטופפו הדודים עם שני הילדים, אמו של הדוד ואחיו. בינובסקה וולה לא גרנו זמן רב. ב-28 באוקטובר 1942 בשעות הערב הוקף הגטו והגיע היום האיום ביותר עבורי ועבור כל בני משפחתי.**

ערב קודם הגיעו אל ביתנו שני שוטרים מהמשטרה היהודית, שבראשם עמד מר שפירא. השוטרים אחזו בידיהם רשימת שמות שהורכבה על ידי היוזנראט, ממנה למדנו שלולה ושני הילדים הקטנים צריכים להתייצב במשרדי המשטרה לטרנספורט. אינני יודעת כמה אנשים מהרשימה אכן הגיעו לנקודת ההתייצבות. אחד השוטרים שהכיר את לולה המליץ לה להסתתר והבטיח לה שידווח שלא מצא אותה בבית. השוטרים עזבו את הבית ואנחנו נותרנו עם החשש והפחד.

הדוד עזב את חנותו בעיר ושב לגטו המוקף כי לא רצה להפקיר את משפחתו לגורלם. זמן קצר לפני כן הציעו לו המוכרות הפולניות שהעסיק לקחת אליהן את שני ילדיו הרכים, אולם הדודה שלא רחשה אמון לפולנים – סרבה להפרד משני ילדיה. **"הפולנים אולי יחזיקו אותם כל עוד אנחנו נמצאים פה ומשלמים"**, אמרה, **"אולם אין לי ספק שברגע שנפסיק לשלם יחרץ גורלם"**.

באותו לילה איש לא עצם עין. מישוה הציע להתחבא בעליית הגג או במרתף, אבל לא ראינו בכך טעם. ידענו שהגרמנים נעזרים בכלבים בחפשם יהודים. המתח בבית היה ללא נשוא. מחשבה רדפה מחשבה. ידענו מה צופן הגורל למי שיישלח בטרנספורט. בחמש לפנות בוקר כבר היה אור בחוץ. בחוץ נשמעו צעקות וצווחות בגרמנית, נביחות כלבים ויריות. ידענו שאנחנו עומדים בפני יום קשה ביותר.

"שנאל, שנאל, מהר, מהר!" נבחו הגרמנים. יצאנו מהדירה מפחדים מהבלתי ידוע בעוד הקלגסים הגרמנים דוחפים, מזרזים, משסים בנו את כלביהם וצועקים. רצנו לכיוון ה"פלאץ ז'גודי" - הכיכר המרכזית בגטו, אליה כיוונו השלטים שנתלו בעיר זה מכבר. המשכנו להתקדם עם האחרים, כמעט בריצה, כשחיילי ה-ס.ס. מאיצים אותנו בצעקות וכלביהם הרצחניים נובחים ללא הרף ומטילים עלינו אימה. ההמולה ברחובות הגטו הייתה גדולה. לפתע נעלמה סבתא מעינינו ולא ידענו מה קרה לה באותן דקות איומות. היא נעלמה בלי שהספקנו להיפרד.

לאחותי היה אישור שהיא עובדת בשדה התעופה ובאותו בוקר באו לקחת אותם לעבודה, כבכל יום. אמא, הדודים עם שני ילדיהם ואני עמדנו ביחד בכיכר. אמא עבדה בבית חרושת **"אופטימה"** שהוכר על ידי הגרמנים, ובשל כך חשנו בטחון שלא יצרפו אותנו לטרנספורט. הדודים היו רשומים כעובדים במפעל מדריטש וגם הם חשו בטוחים.

הדודים ושני הילדים הקטנים הופנו לקבוצה שעמדה להישלח בטרנספורט. אמא, שעמדה קרוב מאד לילדים,

צורפה אליהם למרות שהיה לה אישור מ"אופטימה". לא הספקתי להפרד מאימי היקרה. היא הייתה רק בת 47. ברגע האחרון ניסתה אמא להעביר לי חבילה קטנה שבה היו כנראה תכשיטים - אבל הדבר לא צלח בידה. [...]

המגורשים נאלצו ללכת ברגל מהגטו עד לתחנת הרכבת. מאוחר יותר סיפר לי מישוה שראה את אמא הולכת בשורה עם כולם ובוכה. אמא, הדודים ושני הילדים, וככל הנראה גם בנות דוד שלי נרצחו בבלז'ץ.

###

אסתר מנהיים ז"ל, בספרה **"זכרונות חיים"** כותבת על הימים האחרונים של חודש אוקטובר 1942. **"ב-24 באוקטובר נפטרה סבתא בדירה בגטו הקטן. כבת שמונים ושתיים הייתה. היא הוצאה על ידי החברה קדישא שעוד פעלה בגטו. כעבור שלושה ימים נפטר סבי יעקב. מאחר והגטו היה שוב מוקף חיילים גרמנים המתכוננים לאקציה נוספת - לא יכולנו להוציא את גופתו וכך הותרנו אותה על הרצפה מכוסה בשמיכה. [...]"**

לאחר ארבעה ימים, כשיצאנו בבוקר לעבודה, הוכרז ברחובות על סלקציה. היה עלינו לצאת לעבודה כרגיל. הוציאו את גופתו של סבא לרחוב. עמדנו בתור לסלקציה כעובדות קואופרטיב המפעלים. עמדנו בטורים בעודנו רואים את הגרמנים פורצים שוב אל הבתים בחיפוש אחר אנשים למשלוח הבא.

הקואופרטיב שלנו עבר ראשון את הבדיקה ולאחריו עמדו עובדות הקואופרטיב של אמא. הקבוצה בה עמדתי התקדמה ותורי הגיע. לרגע הביטו בי ואז החזירו לי את הניירות. עברתי את הסלקציה. המשכתי ללכת עם קבוצת העבודה שלי.

כשהגעתי למקום העבודה ציפיתי לראות את אמא, אך היא בוששה לבוא. דאגתי הלכה וגברה. הייתי מתוחה מאד ומשחלפו הדקות פרצתי בבכי. השעות היו קשות מנשוא וחלפו לאיטן. יום העבודה הסתיים וצעדנו חזרה לגטו. משהתקרבתי לבית שלנו רצה לקראתי אחותי וצעקה **"לקחו את אמא! ג'יג'יה אחותי סיפרה לי שבסלקציה של הבוקר גררה אותה אמא לצד השני של טור העובדות ויצאה לבד עם המגורשים בטרנספורט. אמא, שעזרה לכל דורש ועסקה בנתינה ללא תנאי לכולם, לא עברה את מבטם הבוחן של הגרמנים ונלקחה.**

[...] הרכבת עליה הועמסו הנלקחים יצאה לדרך. אמא, הזוג פיישר שהתגורר עמנו, דודי ואשתו ההרה וארקה שעזבה את הבית לאחר שיצאה מהארון ונתפסה באקציה ברחוב, כולם הובלו ישירות לבלז'ץ. הם הוצאו לרחוב מהדירה ואיש מהם לא שב. העולם התהפך. חיים חדשים וקשים החלו באותו בוקר לכולנו. חיי יתמות מאם."

האקציה השנייה בגטו קרקוב. עדותו של ויקטור קלפהולץ ז"ל

המאמר נערך על ידי יהושע עמישב (קלפהולץ) ומבוסס על עדויות אביו ז"ל, ויקטור קלפהולץ (1925-2020), ל-י"ד ושם", ל-פרוייקט שפילברג, על רשימותיו ומוקדש לזכרו.

ויקטור ז"ל ואחיו הנייק (חיים חנוך) ז"ל שרדו את המלחמה ושוחררו בברגן-בלזן ב-15.4.1945. גם דודתם ניצלה.

האלה נרצחו כנראה ביער קרוב לעיר. אחרי בית היתומים פרצו הגרמנים גם לבית החולים היהודי, שם הוכנסה לפני כן דודתי, אחות אבי, שהיתה מרותקת לכסא גלגלים, בתקווה שבית החולים לא ייפגע (כפי שקרה ב"אקציה" ביוני). היא נרצחה במיטתה כמו מאושפזים רבים.

במהלך כל היום ראינו את ה"אקציה", וידעתי מה יקרה להורי וכל בני משפחתי יחד עם יתר המגורשים כשיצאו מכיכר זגודי. ידעתי שמאלפי היהודים שנלקחו ב"אקציה" ביוני, איש לא נתן יותר אי-פעם אות חיים. אף לא אחד. אתה מרמה את עצמך, מקווה שזה לא יקרה, שתהיה עוד סלקציה, שאולי מישהו יינצל, אתה לא מאמין בזה אבל מקווה בכל זאת. אך באותו הערב הם נשלחו כולם לסופס האיום בבליז'ץ.

עם תום ה"אקציה" הוכנסה הקבוצה שלנו לכיכר זגודי ולרחובות הסמוכים, למשימה שגם היא בלתי ניתנת לתיאור. ברחובות היו מאות הרוגים. בכל מקום היה דם, צואה, היה צורך לנקות את כל זה, ולרכז את המזוודות שנותרו במקום. הגופות נלקחו על ידי הגרמנים או עוזריהם האוקראינים, הם שמו את כולם בקבר אחים שם במחנה [פלשוב]. העבודה נמשכה עד לסביבות השעה 22:00 או 22:30 ושוחררנו כאילו דבר לא קרה.

חזרתי לבית המשפחה ברחוב קרקושה. אחי חזר בינתיים מהעבודה, גילה את החורבן בגטו ולא מצא איש ממשפחתנו. גם דודתי חזרה מעבודתה, ולא מצאה את אמה, את ילדתה ואת אחותה, אמי. אף אחד. כל הלילה היה ים של בכי וצעקות בגטו. לא היה בית שלא נלקחו ממנו אנשים. מכל בית נשמעו זעקות נוראות. כולנו גם חשבנו: "היום אתה, מחר אני. היום יצא לי להינצל, מחר זה כבר לא יקרה". התור שלנו יבוא.

תוך כמה ימים חזרנו לעבודה. למרות מה שאמר לנו איש היודנראט, הגטו לא חוסל באותו יום ארור, אלא רק במרץ 1943.

לכיוון כיכר זגודי, שם היה ה"אומשלאגפלאץ". שלא כמו עם אלה שיצאו לעבודה, כאן כבר התנהלו צעדות הקבוצות השונות תחת צעקות, מכות וגם ירי לתוך השורות. בשלב כלשהו הופיע ראש היודנראט, גוטר. כולם ניסו לדחוף לו פתקים עם שמות של יקיריהם, התחננו שינסה להציל אותם, אך הוא קרע אותם ואמר: "זה נגמר, אני לא יכול לעשות כלום".

ויקטור קלפהולץ ז"ל

את קבוצת הנערים שהוצאו מהשורות, כולל אני, העמיד איש המשטרה היהודית ברחוב יוזפינסקה ואמר לנו להמתין במקום. כל היום ראינו שם את ה"אקציה" - את קבוצות המגורשים ואת מעשי הזוועה.

ברחוב הזה היה בית יתומים יהודי, ושם, ממרחק 25-30 מטר, ראיתי מחזה שאי-אפשר לתאר בלשון אדם. הגרמנים נכנסו לבית והחלו להוציא ממנו את הילדים. אחרי חמש-עשר דקות, נשמעו צרחות מפלצתיות: את התינוקות והקטנים שלא ידעו עוד ללכת הם זרקו מחלונות הקומה הראשונה והשנייה, ישר לתוך המשאיות שהמתינו מטה. צעקות איומות, בכי, לא אוכל לתאר את זה. תספר את זה לאדם רגיל והוא לא יוכל להאמין. רק אלוהים לא ראה ולא שמע כלום. ראינו את המשאיות האלה יוצאות מהגטו בשער אחר ולא לכיוון כיכר זגודי. אחר כך שמענו שהילדים

"ב-27 באוקטובר בערב ראינו אנשי ס. ס. ואוקראינים חמושים מכתרים את הגטו והבנו שעומדת להתבצע "אקציה" שנייה אחרי זו של חודש יוני הקודם. בבוקר עברו אנשי המשטרה היהודית ברחובות הגטו והודיעו שכל היהודים עם אישורי עבודה חייבים להתייצב בשעה 09:00 מול בניין ה"ארביטטסדינסט" - שרות העבודה של היודנראט - כדי לצאת לעבודה והאחרים ישארו בגטו.

הורדנו למרתף הבית את אמי, את סבתי, את אחי הקטן שימעק ובת דודתי הקטנה מלינקה. לא היה שם ממש מחבוא אך הזזנו כמה דברים כדי שיוכלו להסתתר מאחוריהם. אבי, למרות שלא היה לו אישור עבודה, אחי ואני, הלכנו להתייצב. לאחר קצת זמן סידרו אותנו בשורות של חמישה והצעידו אותנו לכיוון שער היציאה של הגטו, שם עמד איש ס. ס. שהוציא את אבי ואותי מהשורה, ושם אותנו בצד, וכך עשה גם עם מאות רבות של אנשים. אחי יצא לעבודה. את כל מי שהוצא מהשורות ריכזו בחצר גדולה ברחוב וגירסקה [כנראה בית החרושת "אופטימה" - י.ע.], ואחרי זמן מה, ביום חם במיוחד, מאד לא אופייני לעונה זו בפולין, הגיע איש היודנראט שאמר: "הגרמנים החליטו שגטו קרקוב יהיה 'יודנריין'. לכו הביתה, קחו דברים בסיסיים ותחזרו עם כל מי ממשפחתכם שאולי התחבא, כי אחרי הפינוי ה-ס. ס. יעברו מבית לבית ויהרגו במקום את כל מי שהם ימצאו מסתתר". חזרנו הביתה, הוצאנו את בני המשפחה מהמרתף, הכנו מזוודות קטנות וחזרנו שוב לבניין ה"ארביטטסדינסט".

שוב סידרו אותנו בשורות של חמישה. הפעם עמד ליד השער איש המשטרה היהודית וגם הוא הוציא אנשים מהשורות, אבל הפעם רק כ-20-30, כולם צעירים מאד. הוא הוציא גם אותי (הייתי בן 17). אבי, אמי, שתי הסבתות שלי, סבי, אחי הקטן ובת דודתי הקטנה המשיכו לצעוד. נפרדנו בפתאומיות, מבלי שיכלנו להחליף מילה. זו היתה הפעם האחרונה שראיתי אותם. הם הלכו

צאצאיו של החזן והמדפיס יוסף פישר

זיגמונט קמיניסקי-פישב בנו של אלכסנדר, אשר יוסף פישר היה דודו, תעד בזכרונותיו את בני משפחתו של החזן והמדפיס יוסף פישר:

"בהיותו בן 18 הגיע אבי מחומסק לקרקוב, יעדו הסופי. לא קל היה להגיע מוורשה לקרקוב, הואיל וורשה הייתה תחת כיבוש רוסי וקרקוב השתייכה לאוסטריה. רוסיה לא הרשתה לאזרחיה לעבור את הגבול לאוסטריה, והיה צריך לגנוב את הגבול או לשלם למוביל אשר היה מעביר אנשים דרך "הגבול הירוק".

אבי שם לו למטרה להגיע לקרקוב הואיל ושם גר דודו, אח סבי, יוסף פישר. אבי הגיע בעגלה רתומה לסוסים, השתחוה בפני דודו, נישק את ידי דודתו וכך התחיל את חייו בקרקוב.

יוסף, עוד בהיותו ברוסיה החליף את שם המשפחה מפישב לפישר. החלפת שם לא הייתה דבר קשה. היה צריך רק לשחד בכמה רובלים את הפקיד שעסק ברישום השמות והוא היה עושה שינוי בשם לפי הבקשה. תמיד תמתי לפשר ההבדל הגדול שהיה קיים בין האחים של סבי. אינני יודע כמה אחים היו לסבי, ומחוץ ליוסף אני זוכר עוד אח, יעקב, אשר גר אז בקרואטיה של היום. אינני יודע פרטים נוספים עליו, חוץ מזה שהיה איש אמיד. סבי היה אדם שלא ידע להסתדר ולכן נשאר בחומסק. בגלל מצבו הכספי הקשה לא החליף את שם משפחתו לפישר, כפי שעשו זאת חלק מבני משפחתו.

בגיל צעיר יוסף עזב את חומסק ונסע לגרמניה, לליפסק. שם סיים בית ספר לחזנות. היה לו קול נהדר. במשך 20 שנה יוסף פישר היה חזן בבית כנסת קונסרבטיבי – ה"טמפל" בקרקוב. הוא הנחה תפילות בבית הכנסת בהשתתפות מקהלה שהייתה תחת ניהולו. אני זוכר שכשהייתי ילד קטן היה אבי לוקח אותי, בראש השנה וביום כיפור, לבית הכנסת ואת התפילות ניהל יוסף פישר. הוא היה איש מרשים עם זקן לבן ארוך. עד היום אני רואה לנגד עיני את דמותו מחזיק ספר תורה ושר "שמע ישראל". בדמותו הזכיר את משה רבנו.

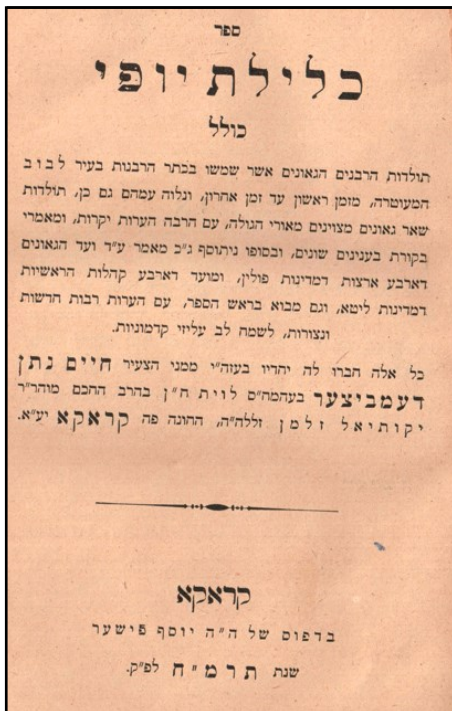
בית משפחת פישר היה בית מעניין על רקע חיי היהודים בקרקוב באותה תקופה. יוסף פישר היה נציג טיפוסי של תנועת ההשכלה בקרקוב. הוא היה יהודי מתקדם בדעותיו. יהודים כאלה נקראו "דויטשר" כלומר גרמנים. הייתה זו תנועה שהחלה את דרכה בגרמניה והטיפה להתקרבות של היהודים אל התרבות האירופאית.

יוסף פישר היה בעל בית הדפוס הראשון בקרקוב. ביתו היה המרכז של התרבות היהודית בקרקוב. בביתו התאספו סופרים חשובים אשר כתבו בשפה היידיש, כמו שלום אש ושלום עליכם. הוא היה המוציא לאור של רוב הסופרים והמשוררים היהודים. הוא היה היחיד בכל גליציה שהדפיס בעברית. בתקופה מסוימת הוא הוציא לאור עיתון הכתוב ב"ז'רגון יידי מיוחד – שם העיתון היה "דר טוג" (Der Tug) ועורך העיתון היה חתנו, עיתונאי יהודי בשם יונס קרפל.

אשתו של יוסף, הנרייטה, הייתה אף היא מחומסק. הם התחתנו בגיל צעיר מאד, ולאחר החתונה יצא יוסף לעולם הרחב ואת אשתו השאיר בחומסק, אצל הוריה. יוסף היה בעל בית דפוס ידוע ואשתו התגעגעה ליוסף שלה בחומסק הרחוקה. יום בהיר אחד הופיעה הדורה בקרקוב.

ליוסף פישר ולאשתו היו שמונה ילדים: שש בנות ושני בנים והבית היה שוקק חיים. הבנות גדלו

יוסף פישר הקים בתחילה בית דפוס במקום הולדתו, חומסק, אך השלטונות ברוסיה העמידו קשיים למו"לים יהודיים ולשפה העברית. וכך ארז יוסף את חפציו ופתח בית דפוס בקרקוב שהיה בתחילה ברחוב גרודצקה 62, והיה לבית הדפוס הגדול בקרקוב. בין יתר הוצאות הספרים שעבד עבורם נכללו: אחיאסף, מוריה ועוד הוא גם הדפיס את ספריהם של הסופרים היהודים באותה תקופה כמו מגדלי מוכר ספרים, בובר ועוד.

דף מהספר "כלילת יופי" שהודפס בדפוס של יוסף פישר בשנת תרמ"א

והמחזרים התרבו, שכן הבנות היו יפות, מודרניות ובעלות אמצעים, והמחזרים היו בעיקר אומנים.

הבת הבכורה, אנז'יה, התחתנה עם בן למשפחת רוזנבאום והיגרה איתו לרומניה. הבת השנייה, צשיה, התחתנה עם מוזיקאי בשם פאטין שחי ברומניה והיגרה אחריו אף היא; סמוך לפרוץ מלחמת העולם הגיעה לארץ-ישראל. הבת השלישית, סלה, התחתנה עם עורך דין פוירשטיין מהעיירה קולבשובה. הבת הרביעית, הלה, נישאה לסופר-עיתונאי קרפל ובזמן מלחמת העולם הראשונה הם עקרו לוינה ואחד מבניהם עלה לארץ-ישראל. הבת החמישית, ארנסטה, לא נישאה. הבת השישית, ברוניה, בת הזקונים, נישאה לצייר אברהם נוימן, שהיה אמן ונלחם בסביבה האנטישמית של הציירים הפולנים. בזמן מלחמת העולם הראשונה הם גרו בזקופנה ואחרי המלחמה הם גרו בקרקוב. משפחת נוימן הייתה תמיד בקשיים כלכליים, ועוד לפני המלחמה עלתה ברוניה לארץ-ישראל ובעלה נרצח על ידי הגרמנים בגטו קרקוב.

ליוסף פישר היו שני בנים: זיגמונט שעלה לארץ-ישראל אחרי מלחמת העולם הראשונה, ומוריס שניהל אתבית הדפוס עד פרוץ המלחמה ונרצח עם רעייתו בגטו קרקוב.

פעם הייתה לי סבתא

מינדל בורנשטיין לבית שטרן
(3.1945-25.10.1888)

כאשר החשיך לגמרי שמענו לפתע קולות גברים קוראים מעבר לגדרות התייל. היו אלה הגברים הכלואים שחיפשו קרובים. מישהו קרא "בורנשטיין! בורנשטיין!" היה זה בנה של גברת בורנשטיין שהשליך לה מעט לחם מעבר לגדר. [...] חשתי בפת לחם נדחפת לידי. הייתה זו הגברת בורנשטיין שדחפה אותה לידי. לא האמנתי. במחנה בפלשוב כולם קראו לה מכשפה, ואילו עכשיו, כשכל חתיכת לחם נחשבת לאוצר, היא חלקה את הלחם היקר איתי? ידעתי שכמות הלחם שקיבלה לא הייתה גדולה ויכולה הייתה בקלות לסיימה יחד עם בנותיה. אבי היה אומר שאין לשפוט אדם כל עוד אינך מכיר אותו היטב. ברגעים כאלה אפשר להכיר אנשים היטב."

זו הייתה סבתא שלי.

לילי הבר

מחיכת חיוך קל. התמונה השנייה היא התמונה שהודבקה ל"קנקרטה" (Kennkarte) הוא רשיון שהייה ומגורים בגטו קרקוב שהוצא ב-1.3.1941. תמונת פספורט. ארשת פניה רצינית. מה היא חשבה? לא נדע.

מי הייתה סבתא? אני יודעת שגידלה 4 ילדים, שלוש בנות (אמי היא השנייה) ובן זקונים, בבית נפשו של כל בנות המשפחה. אומרים שהיא הייתה דעתנית. אומרים שהיא אשה נבונה. בוודאי הייתה אשה מתקדמת בדעותיה שכן כל הילדים למדו בגימנסיה העברית בקרקוב ואמי ז"ל אף סיימה את לימודי ה-מ.א. באוניברסיטה היגלונית עוד לפני המלחמה. אני חושבת שהיא הייתה זו ש"לבשה את המכנסיים" בבית.

העדות היחידה על סבתא מינדל היא בספרה של אסתר שפגטנר-פרידמן "ארוכה הדרך הביתה..." היא כותבת על אירוע במחנה ההשמדה אושוויץ, אליו הובלו 4 בנות משפחת בורנשטיין לאחר חיסול מחנה הריכוז פלשוב, בסוף אוקטובר 1944. וכך כותבת אסתר: "היה זה חודש נובמבר, שלג ירד והרוח חדרה לעצמות מבעד לסדינים הרטובים. היינו ערומות ורעבות. קפאנו מקור. הלילה ירד ועדיין דבר לא התרחש. הצטופפנו. נצמדנו זו לזו על מנת להתחמם מעט. לידי ישבו גברת בורנשטיין ובנותיה ועוד מספר בנות שהגיעו איתנו מפלשוב."

מינדל בורנשטיין היה שמה של אסתר. סבתא הי"ד. מינדל בורנשטיין בת תהילה לבית לאופר ומאיר שטרן, כולם אנשי כשנוב. מינדל נולדה ב-25 באוקטובר 1888 בכשנוב ונרצחה בתא הגזים בראוונסבריק במרץ 1945.

באלבום התמונות המשפחתי נותרו רק שתי תמונות של סבתא. באחת מהן פוסעת סבתא יחד עם סבי הי"ד, ליפמן בורנשטיין, ברחובותיה של קרקוב. התמונה צולמה באחד מימי הסתיו או החורף בשנים שלפני המלחמה. לא קל להבחין בתווי פניה של סבתא, המוסתרים בחלקם על ידי הכובע שלראשה, אך דומני שהיא

מינדל וליפמן בורנשטיין הי"ד

לוחות זכרון בבית העלמין "הישן"

הספר "לוחות זכרון" אשר חובר על ידי חיים דובעריש פריעדבערג מקראקא והודפס בשנת תרנ"ז (1897). על כריכת הספר כותב המחבר: "הספר כולל העתקות אבני המצבות בשדה הקברות בעיר קראקא הנוסד בשנת ש"א, עם תולדות והערות חדשות ונצורות. בלויית מחלקה 'פליטת סופרים' הכוללת הערות והערות מחוקרי דורנו הגדולים."

תעתיק הכתוב על קברו של הרמ"א

ה"ה נר המערבי הגאון הגדול בדורו מ' משה רועה אבן ישראל, ביום ג' למספר בני ישראל, גלה כבוד מישראל, משה היה רועה צאן ישראל, צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל, הרביץ תורה בישראל, העמיד תלמידים לרבבות אלפי ישראל, ממשא ועד משה לא קם קם כמשה בישראל, וזאת תורת החטאת האשם אשר שם משה לפני בני ישראל, שנת ש"ב לפ"ק

הבריחה ממחנה הריכוז פלשוב, אלעזר שפירר ויחיאל שטיינר

אלעזר שפירר (אז שפיגל) ויחיאל שטיינר
בהגיעם להונגריה

הייתה לי הכתובת של עוזרת משפחתנו, מניה פלטק, שגרה כ-3 קילומטר מהמחנה, ברובע בונרקה. זה היה היעד הראשון אליו תכננתי להגיע. מניה לא ידעה דבר על הבריחה, אך לי היה אמון מלא בה, כי היא הייתה המחנכת שלי במשך עשר שנות חיי הראשונות.

עם רדת הלילה נפגשתי עם יחיאל במקום שנדברנו, והתחלנו לצעוד לעבר גדרות התיל. עברנו בין הצריפים שעדיין היו ריקים, וחלק מהדרך עשינו בזחילה על הקרקע. גדרות התיל היו במרחק כ-100 מטר מהצריף האחרון. הגענו לגדר הראשונה, הוצאתי את הצבת שלי, אולם התברר שהחוטים עבים מאוד ולא אצליח לחתוך אותם בצבת. החוטים היו מרובעים, ולא עגולים בעובי של 3-4 מילימטר כל אחד, ומתוחים ברווחים של 20 סנטימטר. הכנסתי את הצבת לכיס ונדברתי עם יחיאל שכל אחד ימתח את שני החוטים התחתונים ונשתחל ביניהם. יחיאל מתח את החוטים ואני ראשון עברתי ואחר כך מתחתי אני את החוטים ויחיאל עבר. כך עשינו גם בשורה השנייה והשלישית. המעבר נמשך כחצי שעה. כשהצלחנו לצאת הייתה השעה בערך שתיים בלילה.

התחלנו לצעוד לאט לאט לכיוון בונרקה, אולם הצעידה עוררה רעש, כי הקרקע הייתה מכוסה חצץ והשומר במגדל הקרוב התחיל לצעוק "מי שם" ברוסית ובגרמנית. כששמענו את הקריאות התחלנו לרוץ, הוא התחיל לירות בכיוון שלנו, אחד הכדורים פגע בזרועי מעל המרפק, אולם נעצר בעצם.

רצנו כקילומטר או שניים לשדה שבו היו ערמות חציר. היינו לבושים בבגדים מסומנים במשבצות לבנות. שנינו החלטנו להפוך את המכנסים והמעיל לצד שמאל. מצאנו שלולית מים והתפלשנו בתוך הבוץ, כדי לכסות את בגדינו ככל האפשר. היינו מאוד עייפים והיה לנו קר מאוד. החלטנו לעבור את הלילה בתוך שתי ערימות חציר קרובות זו לזו. מרחוק שמענו שמשמר עם כלבים החל לרדוף אחרינו, הם הגיעו קרוב לשדה אבל לא מספיק קרוב. קיוויתי שהריח של החציר יטשטש את הריח שלנו. שהינו בערמות החציר עד אור הבוקר בשעה חמש בערך, ואז יצאנו לכיוון בונרקה.

(המשך בעמוד הבא)

בספרו "מירוזולימסקה לירושלים" כתב אלעזר שפירר (שפיגל) על בריחתו מפלשוב יחד עם חברו הטוב יחיאל שטיינר.

"בקיץ 1943 התחילו לבנות על הוויז'ה גורח בניין מקלחות ענק. פחד גדול השתרר במחנה, חשבו שזה יהיה אתר השמדה בגזים. לפי צו הופנו קבוצות אנשים לרחצה. אני הייתי בקבוצה הראשונה, ונאמר לנו כי מטרה הרחיצה היא לשם הרחקת כינים (Entlausung). קבלנו סבון קטן ועליו חרוטות האותיות RIF, שלפי שמועה שהופצה זה היה קיצור ל-Rein Jüdisches Fett שפירושו "שומן יהודי טהור". סיפרו שהופק משומן הנרצחים, אך לא היה על כך שום מידע מבוסס. להפתעתנו, זרמו מים מהמקלחות ויכולנו להתרחץ באופן יסודי. הפחד הגדול פחת במקצת ואסירי המחנה שוכנעו כי אלו אכן מקלחות.

אט, אט התגבשה אצלי ההחלטה לברוח דרך גדרות המחנה יחד עם יחיאל שטיינר. יחיאל הצליח להעביר הודעה מעורפלת לאנגייה, שיכול להיות שננסה לברוח באחד הימים. מצב בריאותי היה רע מאוד, הופיעו לי פצעים ומורסות מוגלתיות כנראה מתת-תזונה, ונפלו לי שלוש שיניים אחוריות. הייתה לי הרגשה שאני מתדרדר ולא אחזיק מעמד זמן רב. במחנה שלט רעב, היו הרבה מחלות ושלשולים. רבים מתים ומתאבדים.

בספטמבר 1943 התקבלה הודעה כי מחנה פלשוב יהפך ממחנה עבודת כפייה למחנה ריכוז, נאלץ ללבוש בגדי אסירים, יחרימו כל בגד אחר ויקעקעו מספרים על זרועות האסירים. כצעד ראשון, היינו צריכים להתייצב לצביעת הבגדים בצבע שמן במשבצות לבנות וכן הוחמרו כל נוהלי המחנה.

נפגשתי עם יחיאל והחלטנו שכל אחד ינסה להתנתק מהחברים שלו. אני בחרתי את המקום שבו ננסה לעבור את הגדר ליד צריף קרוב לגדר, שעסקתי בבנייתו והיה עדיין ריק. כצעד ראשון החלטנו להתחבא בתוך המחנה כדי להחשב כנעדרים, או נפטרים. כל אחד מאיתנו שכב מתחת לצריפו, שם היה רווח של כחצי מטר בין רצפת הצריף לאדמה. החלטנו להסתתר שלושה ימים רצופים.

בלילה השלישי נפגשנו בִּלְטֶרְיֶנָה (בית השימוש הכללי הגדול) והתחלנו לצעוד לכיוון הגדרות. אני גנבתי ממקום העבודה שלי צבת ומברג לשימוש אם יהיה צורך לחתוך את החוטים. "הלבשת" על הצבת צינור גומי כדי לבדדה מחשמל, אולם התברר שלא היה צורך בכך כי לא היה זרם חשמל בגדרות המחנה.

שמעתי שמחפשים אותי בתוך הצריף, אך האחראי על הצריף אמר: שפיגל כבר לא חזר שלושה ימים למקום השינה שלו, בקומה שלישית של הדרגשים, קרוב לוודאי מת כי היה חולה לפני כן. זה היה הפתרון הטוב ביותר שיכולתי לחשוב עליו.

אני נזכר שכאשר מסרתי את העדות למוסד שאסף עדויות ווידאו של ניצולי השואה, לארכיון פורטנוף של אוניברסיטת ייל, וסיפרתי על בריחתי ממחנה פלשוב, שאלו אותי על מה חשבתי כל הזמן שהייתי מתחת לצריף. לאמיתו של דבר חשבתי רק איך נגיע לגדרות התיל ואם נצליח לעבור. לא תיארתי לי בכלל מה נעשה לאחר מכן.

הבריחה ממחנה הריכוז פלשוב (המשך)

בעיירה פיבניצ'ניה של מדרוך שמעביר אנשים את הגבול, אך לעיירה היה עלינו להגיע בכוחות עצמנו.

אנג'יה גם נתנה לנו 200 דולר לכיסוי ההוצאות של הדרך. היה זה סכום כסף עתק ואינני יודע כיצד השיגו אותו - אולי ממכירת החפצים שהשאירה אמי או רכוש שהשאירה לה משפחת שטיינר. הייתה זו הפעם הראשונה בחיי שראיתי שטר של 100 דולר. על פי עצתה הוחבאו שני השטרות בעקבי הנעליים, שטר בכל נעל.

יחיאל ואני החלטנו שגם את הדרך לפיבניצ'נה נעשה בנפרד. נסעתי ברכבת לטרנוב ומשם נאלצתי לקשור את עצמי בחבל מתחת לקרון של רכבת משא. המרחק לפיבניצ'נה היה כ-200 קילומטר בלבד, אולם הנסיעה נמשכה עד הבוקר עם עצירה בכמה תחנות בדרך. הפחד הגדול שלי היה שהקרון ינותק באחת מהתחנות בדרך או שאחד מאנשי הרכבת יגלה אותי. בזמנים ההם היה נהוג לבדוק את גלגלי הקרונות על ידי צליל שנשמע ממכות פטיש. עובד הרכבת עם פנס נפט בידו היה מתכופף ומכה בגלגל, והייתה הסכנה שהוא יגלה אותי כי הייתי תלוי כעשרה סנטימטר מתחת לקרון. איכשהו יצאתי בשלום.

ירדתי בפיבניצ'נה שהייתה התחנה האחרונה, הלכתי אל הבית שאת תיאורו קבלתי עוד בקרקוב. כשהגעתי הזדהתי כלודוויק סקלסקי והראתי את התעודה. הוכנסתי למרתף הבית ושם היו עוד כ-10 אנשים, פליטים מגטאות ואשה עם שני ילדים שהצליחו לברוח מוורשה בזמן המרד.

היינו במרתף מספר ימים, עד ללילה שבו הגיע ה"מעביר". היה אוקטובר וביעירות של הרי הקרפטים הגבוהים היה קר מאד. בבוקר עברנו את הגבול לסלובקיה ושם המתינה לנו, במקום המפגש, משאית שבה המשכנו את הדרך.

בדרך פגש אותנו תושב של הרובע ושאל מי אתם ומה אתם עושים פה, אמרנו לו שאנחנו פועלים מחפשים עבודה, והוא התייחס אלינו בביטול. כשהגענו לרחוב הראשי של הרובע, לפתע שמענו פלוגה צועדת ושרה, אלה היו אסירים פולניים של מחנה פלשוב שיצאו לעבודת חוץ, תחת משמר של הווכמנים. הסתתרנו מאחורי בית עד שיעברו, ואחר כך המשכנו לביתה של מניה. נכנסנו לדירתה, היא הופתעה ונבהלה אבל התעשתה מיד, העבירה את הילדים לחדר אחר, ואסרה עליהם לפצות פה. היא אמרה שתעזור לנו, אך אנחנו חייבים להסתלק תוך שעות מספר שכן באותו בית גרה משפחה של פולקסדווייטש - פולנים שהצהירו שהם ממוצא גרמני - והיו מלשינים על כל הנעשה בסביבה.

מניה הוציאה את הכדור מזרועי וחבשה את המקום. למזלי לא אבדתי דם רב. למקום הגיעה גם אנג'יה קצ'ורובסקה, העוזרת של הורי יחיאל. הוחלט שעלינו להיפרד כדי שלא ימצאו אותנו ביחד, וכי אני אעבור לביתה עם אנדז'יה מיקושבסקה, העוזרת שעבדה אצלנו לאחר עזיבתה של מניה פלטק, והסכימה להחביא אותי אצלם לזמן קצר. מביתם עברתי לביתם של בני הזוג מדאי, קרוביה של מיקושבסקה.

אנג'יה קצ'ורובסקה קיבלה בחזרה מספר חפצים ודברי ערך שאמי מסרה לפולנים למשמרת לפני המעבר לגטו. היא מכרה אותם והסדירה תעודות מזויפות עבורי - מעתה הייתי לודוויג סקלסקי - ועבור יחיאל בשם רישרד קמינסקי.

ברור היה שלא נוכל להמשיך להיות בקרקוב, ועלינו לנסות להגיע להונגריה שהייתה עד אז מדינה בחסות גרמניה, אך לא כבושה. בעזרת קשריה של אנג'יה קצ'ורובסקה עם המחתרת הפולנית קיבלנו כתובת

משפחת פאלאג'י מקרקוב

הדוד יוליוס, שבא לפגוש את הרב ניסים שהתעניין מאוד ברבני הקהילה היהודית באימפריה העות'מנית וביקש מאוד לפגוש את הצאצא האחרון ששרד, הביא עמו את הספר שנתן לו הרב ניסים על משפחת פאלאג'י. שם הספר הוא: ישראל יצחק חסידה, רבי חיים פאלאג'י וספריו, ירושלים: הוצאת מוקירי מרן החבי"ף, תשכ"ח. מספר זה למדתי על קורות המשפחה שנדדה מספרד דרך מארוקו לתורכיה העות'מאנית, כשחלק מבני המשפחה הפכו לרבני איזמיר ושאלוניקי, כמו חיים פאלאג'י ושמואל פאלאג'י, וחלק אחר יצא לנדוד. אחד מבני המשפחה, שאבי מצאצאיו, הגיע בעקבות הצבא הטורקי העות'מאני לגליציה שנכבשה בידי הצבא העות'מאני בשליש האחרון של המאה ה-17 (חוזה בוטשאטש) כשהיהודים הצטרפו לצבא העות'מאני כאפסנאות האחראית על בגדי החורף והפרוות והמגפיים והמדים והאוהלים. רב-סבא זה התיישב בז'שוב ואחר כך בקרקוב. ואבי, דרך אמו, רחל פאלאג'י, הוא מצאצאיו.

לאבי ז"ל לא היו נטיות רבניות ולא נטיות פיראטיות או דיפלומטיות. הוא גדל במשפחת פרוונים בקראקוב והיה בארץ ישראל עובד כפיים אוהב ספר שעבד קשה כל ימיו לפרנס את משפחתו, מאז שעלה לארץ ישראל המנדטורית ב-1934 כי מבית הוריו בקרקוב לא נותר אדם חי ולא נותרה פרוטה ולא נותר שריד ופליט בנפש או ברכוש בפולין [...].

פרופ' רחל אליאור מספרת על קורות משפחת אביה, משפחת פאלאג'י מקרקוב, וכך היא כותבת: "אבי ז"ל שמואל פאלאג'י נולד בקרקוב בשנת 1911 והלך לעולמו בירושלים בשנת 1981. מקור השם פאלאג'י היא המילה הספרדית לארמון palacio (כל מי שעבד בארמון כמזכיר או פקיד או רשם קרא לעצמו או נקרא בידי זולתו בשם פאלאצ'י או פאלאצ'ה או פאלאג'י או פלוגי וכל תעתיק אחר של השם הספרדי לארמון שהתגלגל לעברית או ליידיש או לאיטלקית או ללאדינו) - הייתה משפחת רבנים נודעת באימפריה העות'מאנית ומשפחה שהיה בה באופן יוצא דופן גם דיפלומט שהיה פיראט, שודד ים בוקניר שהיה גם רב. על איש יוצא דופן זה שחי במאה ה-16 נכתבו מספר ספרים שאפשר לראות בויקיפדיה בערך שמואל פאלאג'י.

לפני שנים רבות בשנת 1968 למדתי על קורות המשפחה לדורותיה מאחיה של סבתי רחל, אמו של אבי, מר יוליוס פאלאג'י, שהיגר מקרקוב לניו יורק וחזר לאירופה עם הצבא האמריקאי במלחמת העולם השנייה. הוא בא לירושלים ב-1968 כדי לספר לאבי, שמואל פאלאג'י, כיצד נרצחה אמו, אחותו של הדוד יוליוס, בביתה בזמן אקציית ילדים בקראקוב בשנות הארבעים של המאה העשרים, כשהחביאה ילד של השכנים מתחת לשאל שלה.

ספרים, רבותי. "בדמך חיי! יאן רוז'נסקי

"כשיצאתי החוצה ראיתי שתי דמויות שמתקרבות אלי. ואז הבנו שזה חייל רוסי, שראה אותנו ושאל אם אנחנו יהודים, וכשענינו שכן הוא הוביל אותנו ליחידה שלו. קיבלתי לחם שלם שכולו שלי. לא אכלתי אותו וכל הזמן נגעתי בו כי לא האמנתי שיש לי לחם שלם.

חזרתי לחבר שלי בצריף וסיפרתי לו שאין יותר גרמנים. הראתי לו את הלחם והתחננתי שיאכל וינסה להתאושש. קראו לנו: 'אתם שארית האומה, תנו יד אחד לשני. ועכשיו לכו כי אתם חופשיים', אבל איש לא זז. התחלנו לשיר התקווה כל אחד בשפתו. התחלנו ללכת לכיוון שער שהיה פתוח."

יאן רוז'נסקי נולד בקרקוב בשנת 1926 ובספרו "בדמך חיי!" שראה אור בשנת 2010 הוא מתעד את סיפור הישרדותו המדהים - עדות מצמררת של התבגרות נער צעיר בשנות המלחמה בגטו, במחנות, ברכבות עד השחרור.

בעדותו שהתפרסמה ב-"ידיעות אחרונות" אמר:

"את ה'קריירה' שלי בזמן השואה התחלתי בגטו קרקוב", מספר רוז'נסקי, "ובמהלך השנים עברתי לפלשוב, לגרוס-רוזן ולספורט-שולר. היו רגעים שהייתי שבור נפשית, וממש התפללתי שמישהו יירה בי. חמישה ימים לפני סוף המלחמה, הגרמנים העבירו אותנו לצריף עץ ואסרו עלינו לצאת, אבל אני יצאתי והצלחתי לברוח."

שנשארתי חי. עד משפט אייכמן. מאז היחס השתנה, כי התחילו להבין."

במהלך השנים פעל יאן להנצחת השואה במתן הרצאות ברחבי העולם בבתי ספר, בצבא, ובארגונים שונים.

יאן נפטר בשנת 2012. יהי זכרו ברוך.

רוז'נסקי עלה לארץ ב-1949, יש לו שני ילדים וששה נכדים, ולדבריו הוא מאושר. "אני יודע כמה טוב פה וכמה רע יכול להיות. אני עברתי בכל הרוע שבעולם. כשעלינו לארץ הצברים לא רצו לדעת מה קרה לנו ואפילו ליגלגו עלינו. הרגשתי אשם

"פגשתי חיילים רוסים ולראשונה היה לי מה לאכול, היתה לי כיכר לחם שלמה. עד היום אני זוכר את ההרגשה הזו. הצלחנו לברוח בין גדרות התיל. הגענו ליער קטן וזחלנו לכביש. שמענו צרורות, וחשבתי - לפחות נמות חופשיים."

מעשיות של יהודי קז'ימייז'

בעיר, שאצל היהודי הזה אוכלים בסעודת ליל שבת רק מנה אחת - קצת דגים בציר... אני מייעץ לך - אם אינך רוצה לצאת רעב מהסעודה, כשתקבל את הדגים, תבקש עוד ועוד ציר ולתוכו תשים עוד ועוד חלה - אז, לכל הפחות תהיה שבע...

הלך האיש עם אבא לסעודת ליל שבת ומלא את בטנו בחלה. כמעט שרוקן את השולחן ממנה. והנה מגישים מרקעוף עם סולת. האורח אכל עוד, אך כנראה שהציקה לו בטנו. הוא נאנח, אכל, מחה את הזיעה מעל פניו ולא יכול עוד... לא יכול... והנה מגישים בשר אווז מטוגן, ריחני ממולא בשום... האיש מביט, מביט על צלחתו, נושם ונושף ולאכול אינו יכול... ואבא מזרזו: אכול ר' יהודי, אכול... אל תבייש את השולחן... אל תבייש את בעלת הבית... ואולי אתה מעיר, שבה לא אוכלים אווזים?... מגישים תרגימא - תפוחי עץ ושזיפים והאורח אינו יכול לקחת דבר לפיו...

את הסיפור הזה שמעתי גם מפי יהודים אחרים בבית המדרש שלנו ותמיד קשור בשם סבי ואביו, לימים קראתי סיפור דומה אצל עגנון ב"והיה העקוב למישור", כפי שקראתי ב"בדמי ימיה" משהו דומה לאשר סופר בקרקוב על משפחת פיינטוך המשומדת...

מאיר בוסאק, בספרו "בין צללי עיר" מספר: "מעשה ביהודי, שהתפלל בבית המדרש שלנו והוא אדם עשיר, אך קמצן. לחצה עליו אשתו, שיזמין לו מעיל חדש, אך ללא הועיל. יום אחד אמרה האשה: מעיל עולה היום 100 כתררים. אני מצאתי חייט, המוכן לתפור מעיל מבד משובח בשלושים כתררים, הזמנתי אותו והוא יבוא היום. קיבלה האשה מבעלה 30 כתררים והוסיפה 70 מ"קניפל" החסכוניות שלה. כשלבש היהודי את המעיל, התפלאו הרואים מיופיו. יום אחד חזר האיש לביתו, והוא ללא מעיל. שאלה האשה: היכן מעילך? - אל תשאל - השיב בעלה - עשיתי עסק מצויין... שלמה יוסליס שילם לי בעדו 50 כתררים, על היד... לכל היותר, אזמין חדש אצל אותו החייט...

פעם סיפר הסבא:

הייתי כבר אב למשפחה. בליל שבת אחד בא "אורח" לבית המדרש. בשעת התפילה הוא ניגש אלי ואמר: אברך יש לי בקשה אליך... הגבאי אמר לי, שעלי ללכת לסעודת ליל שבת עם ר' ליפא בוסאק... יכול אתה לומר לי מה טיבו של אותו היהודי? האמת - השם קצת מוזר — ליפא, קליפה... אני חושש, שאין לצפות לגדולות משולחנו... הצבעתי על אבא ואמרתי: יש לך חוש מצויין, אבל מזל אין לך... נפלת לבור ריק, שאין בו מים... ידוע

